

УДК 378.017.4-047.22

DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2025.98.16>**Л. Д. Зеленська**

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

О. М. Солошенко

кандидат історичних наук, доцент,
доцент теорії і методики викладання суспільно-правових дисциплін
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Статтю присвячено аналізу шляхів формуванню громадянської компетентності у майбутніх вчителів через практико-орієнтований підхід під час освітнього процесу, наукової діяльності та позааудиторної виховної роботи. Актуальність дослідження зумовлена тим, що громадянська компетентність, її зв'язок з ідеями демократії, національною ідеєю, справедливістю, правами людини, стала пріоритетною в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну.

Метою дослідження є спроба комплексно схарактеризувати досвід формування громадянської компетентності у здобувачів вищої педагогічної освіти факультету історії і права ХНПУ імені Г.С. Сковороди на основі практико-орієнтованого підходу.

У статті запропоновані дієві практики формування складових громадянської компетентності відповідно до «Концепції розвитку громадянської освіти в Україні» у здобувачів освіти в межах реалізації ОП («Історія в закладах освіти», «Історія, громадянська освіта та правознавство в закладах освіти») на бакалаврському і магістерському рівнях. Зазначено, що набуття громадянської компетентності забезпечується нормативними освітніми компонентами та дисциплінами вільного вибору. Практичні заняття, що базуються на технології «навчання через дослідження» і передбачають заведення проблемного характеру (підготовка доповідей, презентацій, розробка проєктів, проведення усноісторичних досліджень, вирішення ситуативних задач, участь у диспутах тощо) забезпечують здобувачам освіти розуміння та закріплення всіх складових громадянської компетентності. Студенти транслюють набуті громадянські компетентності під час наукової діяльності та педагогічної практики.

Розглянуто виховну позааудиторну роботу, що виконує важливу місію формування свідомого, відповідального та активного громадянина-патріота.

Автори прийшли висновків, що громадянська компетентність є однією з ключових навичок сучасного вчителя, діяльність якого спрямована на розбудову освітнього простору й розвиток громадянського суспільства в Україні.

Ключові слова: критичне мислення, вчитель, національна ідентичність, демократичні цінності, освітня компонента.

Постановка проблеми. Україна сьогодні є прикладом згуртованої нації – громадяни зберігають демократичні цінності, плекають національну культуру, пишаються своєю історією. Сучасна освіта з честю витримує всі виклики воєнного часу. Натомість, особливої актуальності набуває підготовка педагогів, які власним прикладом і досвідом виховують наступні покоління українців-патріотів, з переконливою системою громадянських цінностей, здатністю приймати рішення, відповідальністю за долю своєї країни. Набуття громадянської компетентності майбутніми вчителями є, з одного боку, складовою їх професійного та особистого розвитку, з іншого – важливою умовою становлення громадянського суспільства в Україні.

Громадянська компетентність, її зв'язок з ідеями демократії, національною ідеєю, справедливістю, правами людини, стала пріоритетною в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну, фундаментом стійкості українців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формуванню громадянської компетентності, як ключової компетентності педагогів, присвячені дослідження науковців останніх років. Авторі наголошують, що вивчення структури, засобів та чинників набуття громадянської компетентності майбутніми вчителями тісно пов'язано із формування громадянської компетентності у здобувачів освіти. Окремі компоненти громадянської компетентності опрацьовані в дослідженнях

О. Пометун [14], Т. Ремех [17], Т. Смагіної [19], Г. Серової [18] та інших. Дослідниками порушені питання змісту й складових громадянської компетентності, розглянуто роль демократичного суспільства у її формуванні, акцентовано увагу на громадянській компетентності як засоби формування ціннісно-смыслових орієнтацій учнів. У роботах Л. Паніної, Л. Авдимицець, [13], Л. Колеснік, Т. Матусевич [11] доведено, що громадянська компетентність є ключовою компетентністю учнів Нової української школи. Окрему увагу науковці приділяють ґрунтовному аналізу чинників формування громадянської компетентності майбутніх педагогів. До прикладу, в дослідженнях Т. Кравчинської [9], Н. Ратушняк [15], О. Матвієнко, О. Цихмейструк, [10] І. Жадана [2], Л. Швидун, О. Іващенко [20] зроблено акцент на необхідності забезпечення мотивації здобувачів вищої педагогічної освіти до оволодіння громадянськими цінностями, вміннями громадянської поведінки, активної громадянської діяльності, визначено соціально-психологічні чинники набуття громадянської компетентності, виклики щодо її формування в сучасних умовах. Дослідження Л. Зеленської, І. Чернікової [5] присвячено всебічному розгляду сучасних підходів і дієвих практик щодо національно-патріотичного й громадянського виховання здобувачів вищої освіти, як пріоритетного чинника набуття громадянської компетентності здобувачами вищої освіти. Отриманню складових громадянської компетентності в межах вивчення суспільно-правових дисциплін в педагогічному ЗВО присвячені роботи Олійник О., Солошенко О. [12].

Аналіз представлених наукових досліджень свідчить, що більшість із них висвітлюють питання формування громадянської компетентності у здобувачів освіти різних рівнів у процесі навчання. Утім, вартує звернути увагу на підходи до формування складових громадянської компетентності у майбутніх учителів предметів освітньої галузі «історія та громадянська освіта» в освітньому процесі, науково-дослідницькій і позааудиторній діяльності в закладах вищої педагогічної освіти. Саме такі аспекти набуття громадянської компетентності поки залишаються поза увагою дослідників.

Мета статті: на основі практико-орієнтованого підходу схарактеризувати досвід формування громадянської компетентності у здобувачів вищої педагогічної освіти факультету історії і права ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Викладення основного матеріалу.

Актуальність набуття майбутніми вчителями громадянської компетентності безпосередньо пов'язана із важливістю формування відповідних знань, умінь і навичок в учнів. З огляду на це, доцільно зупинитись на визначенні громадянської

компетентності у нормативних документах, що регламентують освітній процес у ЗЗСО.

Закон України «Про освіту» зазначає, що «громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей» [3]. У «Концепції Нова українська школа» соціальна та громадянська компетентності тлумачиться так: «...усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів. Повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття» [6]. «Державний стандарт базової середньої освіти» звертає увагу на необхідність формування в учнів соціальної та громадянської компетентностей, що пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей [1].

У Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» акцентовано увагу на тому, що процеси навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти забезпечуються наявністю у вчителя/вчительки низки компетентностей, які суголосні складовим громадянської компетентності [15, с. 6–7]. Спираючись на «Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України», зазначимо, що сьогодні «виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських, цінностей» [7], що є пріоритетними складовими громадянської компетентності. В умовах війни особливого значення набуває прищеплення молодому поколінню розуміння української національної та громадянської ідентичності [4].

Практико-орієнтоване навчання забезпечує становлення самодостатнього громадянина-патріота України, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, формування активної громадянської позиції, утвердження культурної та національної ідентичності у здобувачів освіти в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди має факультет історії і права.

На факультеті набуття громадянської компетентності відбувається в межах реалізації ОП («Історія в закладах освіти», «Історія, громадянська освіта та правознавство в закладах освіти») на бакалаврському і магістерському рівнях під час освітнього процесу, наукової діяльності та позааудиторної виховної роботи. Громадянська компетентність педагогів є базовою загальною

компетентністю та складовою його професійного зростання [12, с. 97]. Її формування є процесом багатовекторним у відповідності до десяти основних її складових, визначених в «Концепція розвитку громадянської освіти в Україні» [8]:

1. Розуміння власної громадянської ідентичності, державної приналежності, національної, етнічної та культурної ідентичностей, повага до інших культур та етносів.

Формуванню цієї складової громадянської компетентності у здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти сприяє вивчення таких нормативних дисциплін: «Історія України кінця XVIII – початку XX століття», «Нова і новітня історія України», «Національно – культурне відродження в країнах Центральної та Східної Європи наприкінці XVIII – на початку XX століття», «Українське суспільство XX століття: повсякденний вимір». На лекціях і семінарських заняттях з означених дисциплін провідними для обговорення слугують чинники та умови формування державності на різних етапах української історії. Студенти складають відповідні таблиці, в яких систематизований за хронологічним та територіальним критеріями матеріал, дозволяє унаочнено показувати державну приналежність українських земель.

Розуміння національної, етнічної та культурної ідентичностей, повага до інших культур та етносів формується і на другому (магістерському) рівні в межах навчальних дисциплін «Етнічна історія», «Етнополітика в незалежній Україні», «Історичні епохи, соціум і мистецтво: взаємодія та взаємовпливи». Завдання цих дисциплін полягає в тому, щоб студенти, вивчаючи різні етноси, національні і етнічні групи на території України, вміли виділяти регіональні особливості формування національної ідентичності, історичного розвитку, духовної і матеріальної культури; обґрунтовувати фактори, що зумовлюють розмаїття культур та національних спільнот в історичній ретроспективі.

2. Здатність плекати українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, вміннями та навичками, поділяти європейські цінності, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства.

Євроінтеграційний вектор державної політики України особливо актуалізує таку складову громадянської компетентності, як розуміння та сприйняття європейських цінностей. Так, для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності Середня освіта (Історія та громадянська освіта) ця компонента реалізується в межах нормативної навчальної дисципліни «Історія міжнародних відносин у постбіполярні часи». Для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти досягнення цих завдань забезпечує дисципліна вільного вибору (ДВВ) «Право ЄС та інтеграційні процеси в Європі». Здобувачі виконують навчаль-

но-дослідні завдання за актуальною проблематикою. До прикладу: «Збройні конфлікти і миротворчість на сучасному етапі», «Україна в контексті європейської інтеграції: проблеми та перспективи», «Сучасні виклики ЄС у контексті російсько-української війни (з 2014 р.)». Результати самостійної роботи доповідають на практичних заняттях, а найкращі дослідження презентують на засіданні наукового гуртка «Сходознавчі студії» і дебатового клубу факультету.

Реалізація даної складової відбувається під час участі здобувачів освіти у гостьових лекціях, які дозволяють не тільки поглибити знання, а і ознайомити майбутніх вчителів із особливостями європейської системи освіти, науковими школами, характером досліджень тощо. Факультет успішно співпрацює з Університетом імені Адама Міцкевича в Познані. Польські колеги презентують цикли лекцій, присвячених аналізу генезу, розвитку і краху прорадянських режимів в Центрально-Східній і Південно-Східній Європі. Програми академічної мобільності та наукове співробітництво сприяють інтернаціоналізації співпраці із закордонними закладами освіти.

3. Розуміння значення національної пам'яті, особливості її розвитку, впливу на суспільно-політичні процеси.

Національна пам'ять, збереження національних цінностей – це фундамент сильної, свідомої та згуртованої нації, тому на факультеті приділяють належну увагу цьому складникові громадянської компетентності, який забезпечують дисципліни: «Усна історія як метод історичного дослідження, соціально-економічні та демографічні процеси в Україні» та «Історична пам'ять і національна ідентичність: український досвід XX ст.». Студенти отримують проблемні питання до обговорення на семінарах-диспутах, готують доповіді. Як результат, усвідомлюють значення національної пам'яті, розуміють особливості її розвитку, вплив на суспільно-політичні процеси.

Цей складник громадянської компетентності успішно реалізується і в межах усноісторичних доробків за принципом «навчання через дослідження». Здобувачі усіх рівнів освіти долучені до проекту «Війна очима студентів, випускників, викладачів та співробітників ХНПУ імені Г. С. Сковороди».

4. Знання принципів демократії та здатність застосовувати їх у повсякденному житті; розуміння та сприйняття цінності прав та свобод людини, вміння відстоювати свої права та права інших.

Розуміння та сприйняття цінності прав і свобод людини, як складової громадянської компетентності, здобувачі набувають і в процесі вивчення ОК «Громадянська освіта та методика викладання». Студенти методом рольової гри відпрацьовують тему: «Чотири покоління прав людини: витоки,

сутність, реалізація та перспективи». Майбутні викладачі предмету «Основи правознавства» в школі набувають знання в галузі права шляхом розв'язання кейсів ситуативних завдань, які сприяють розвитку правової культури, формують навички застосування правових норм на практиці.

5. Розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та вирішувати конфлікти.

Дана складова формується у здобувачів факультету історії і права такими вибірковыми освітніми компонентами, як «Етнодемографічні процеси в Європі та Україні», «Історія етнічних меншин в Україні та української діаспори в світі», «Гендерний дискурс у вітчизняній і світовій історії». Студенти готують доповіді про жіночі організації, феміністичні ініціативи, їх цінності та діяльність. Набуті компетентності дозволяють усвідомити, що «гендерночутливість» – це основа для побудови гармонійного, гідного, сталого та успішного суспільства.

Усвідомленню здобувачами освіти принципів рівності та недискримінації, толерантності, соціальної справедливості за ОП «Історія, громадянська освіта та правознавство в закладах освіти» сприяють освітні компоненти «Правове регулювання освітньої діяльності», «Громадянська освіта та методика викладання», «Конституційне право України». До прикладу, студенти презентують доповіді на тему: «Інклюзії в соціумі», обговорюють за методом «займи позицію» проблему: «Людська гідність: юридичний та ціннісний підхід».

6. Знання та розуміння державного устрою, принципів і шляхів формування державної політики у всіх сферах суспільного життя на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Наступний складник формування громадянської компетентності у здобувачів ОП «Історія, громадянська освіта та правознавство в закладах освіти» забезпечується освітніми компонентами «Конституційне право України» та «Правове регулювання освітньої діяльності». Практичні заняття передбачають підготовку доповідей-презентацій та їх обговорення на практичних заняттях, до прикладу, «Конституційно-правове регулювання питань організації і діяльності державних органів», «Зміни в освіті за часи війни: доцільність та перспективи». Таким чином, студенти закріплюють навички розуміння державного устрою та формування державної політики.

7. Знання механізмів участі у суспільному, суспільно-політичному та державному житті та вміння їх застосовувати разом з прийняттям рішень на місцевому, регіональному і національному рівнях; відповідальне ставлення до своїх громадянських

прав і обов'язків, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті.

Дана складова громадянської компетентності забезпечується курсами «Етнополітика в незалежній Україні» (на другому (магістерському) рівні) та «Методика викладання історії і громадянської освіти в профільній школі». Інша дисципліна методичного змісту «Громадянська освіта і методика викладання» передбачає виконання проєктів щодо знання механізмів участі у суспільному, суспільно-політичному та державному житті, до прикладу, розробка здобувачами освіти плану-дії співпраці школи із громадськими організаціями із зазначенням напрямків взаємодії.

8. Здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб;

Історично-правові дисципліни мають значний потенціал і для набуття здобувачами навичок вести дискусію, обґрунтовувати свою позицію, поважати думки опонентів. Формуванню цього складника громадянської компетентності у здобувачів сприяють практичні заняття. До прикладу: у межах ОК «Громадянська освіта та методика викладання» проводяться семінари за методом «займи позицію» на тему: «Фейкова інформація та пропаганда: способи розпізнання», за методом «коло ідей» на тему: «Життєві цінності людини: вплив соціуму».

9. Здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення.

Не менш важливим складником громадянської компетентності є здатність до критичного мислення, обґрунтованого прийняття рішень, що передбачена переліком загальних компетентностей здобувачів за всіма ОП факультету історії і права. До прикладу, за ОП «Історія в закладах освіти» другого (магістерського) рівня вищої освіти цьому сприяють нормативна дисципліна «Історична регіоналістика» та ДВВ «Візуальні образи історії України: живопис, скульптура, фотографія та кінематографія». Практичні заняття за методом «акваріум» дозволяють отримати навички інтерпретувати інформацію в критичний і відповідальний спосіб через діалог, приймати обґрунтовані рішення на суперечливі та гострі питання.

10. Здатність до соціальної комунікації, солідарних дій та вміння співпрацювати, формувати групи задля вирішення проблем спільнот різного рівня, зокрема шляхом волонтерської діяльності.

Означена складова є необхідною для формування активного і свідомого громадянина України. Цьому сприяють дисципліни методичного спрямування «Громадянська освіта та методика викладання» та «Методика викладання історії і громадянської освіти в профільній школі», які

передбачають виконання завдань, що суголосні з функціями сучасного вчителя – здобувачам освіти пропонується «скласти» професіограму педагога, де серед професійних характеристик і вимог, чільне місце відводиться соціальній комунікації.

Отже, досягненню результатів навчання в царині формування складників громадянської компетентності в майбутніх учителів сприяє практико-орієнтовний підхід з використанням широкого кола методів: «займи позицію», «коло ідей», «акваріум», ділова гра, дискусія, дебати; структурування практичних і семінарських занять у формі диспутів, круглих столів тощо.

Дослідники Л. Швидун, О. Іващенко [20, с. 127], Т. Ремех [17, с. 35] наголошують, що формування громадянської компетентності майбутніх учителів є важливим завданням закладів вищої освіти, яке може бути реалізоване через практичні підходи.

Доволі важко відокремити навчання здобувачів від їх наукових пошуків, оскільки на факультеті історії і права системно реалізується технологія «навчання через дослідження». Тому найбільш вдалі проекти й дослідження студенти презентують на засіданнях наукових гуртків («Студентський гурток з етнічної історії України», «Історіографічний гурток», «Студентський науковий семінар «Сходознавчі студії», «Гурток ораторського мистецтва», «Правознавчі та суспільствознавчі студії»), конференціях, представляють на конкурсах.

Важливою освітньою компонентою є педагогічна практика. Здобувачі транслують набуті громадянські компетентності – розуміння власної громадянської ідентичності, державної приналежності, національної, етнічної та культурної ідентичностей іншим учасникам освітнього процесу. Вони проводять уроки, інтерактивні історичні турніри, проекти, конкурси, ігри, засідання тематичних гуртків, виховні заходи, зустрічі з батьками з громадянської і національно-патріотичної проблематики.

На набуття громадянської компетентності у здобувачів факультету історії і права спрямована і виховна діяльність, що виконує важливу місію формування свідомого, відповідального та активного громадянина-патріота. Національно-патріотичне та громадянське виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану супроводжується особливими викликами, які мають резонансний вплив на молодь, освітню систему та суспільство у цілому [5]. Студенти залучаються до проведення виховних заходів за участю учнів ЗЗСО, щорічно приєднуються до радіодиктанту національної єдності, приймають участь у челенджі до Дня вишиванки, активно займаються волонтерством тощо.

Висновки та пропозиції. Громадянська компетентність є однією з ключових навичок сучасного

вчителя, який уособлює українську національну ідею, володіє інноваційним типом мислення, здійснює наукові дослідження й педагогічне просвітництво, керуючись настановами національної філософії освіти, педагогіки, психології, культури, а також комплексу суспільно-гуманітарних наук для розбудови освітнього простору й розвитку громадянського суспільства в Україні.

Досвід факультету історії і права щодо перспективних напрямків інтернаціоналізації освіти та академічної мобільності може бути трансльований на інші ЗВО задля сталого розвитку громадянського суспільства.

Список використаної літератури:

1. Державний стандарт базової середньої освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898). *Урядовий кур'єр* від 06.10.2020. № 194.
2. Жадан І. В. Громадянська компетентність: соціальні очікування і реалії : монографія. Кропивницький, 2022. 110 с.
3. Закон України «Про освіту». *Голос України* від 27.09.2017. № 178-179.
4. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». *Урядовий кур'єр* від 07.01.2023. № 5.
5. Зеленська Л.Д., Чернікова І.В. Національно-патріотичне й громадянське виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану: системний підхід і дієві практики. *Педагогічна академія. Наукові записки*. 2025. №14. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/602/489>
6. Концепція Нової української школи, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
7. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (Наказ МОН від 6 червня 2022 р. №527). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
8. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні (оновлена в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2022 р. №893-р). *Урядовий кур'єр* від 09.11.2018. №211.
9. Кравчинська Т. Формування громадянської компетентності педагога Нової української школи. *Вісник післядипломної освіти*. Випуск 8 (37). «Серія «Педагогічні науки». С. 74-85. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717381/1/Bulletin_8_37_Pedagogika_Tatyana_Kravchinska_UA.pdf
10. Матвієнко, О.В., Цихмейструк О.М. Громадянські цінності як складова громадянської компетентності демократичного майбутнього вчителя. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*.

- Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. Випуск 31. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. С. 121-126.
11. Матусевич Т., Колеснік Л. Розвиток громадянської компетентності в рамках концепції НУШ: сучасні виклики для педагогічної освіти. *Філософія освіти*. 2019. № 2 (25). С. 240-250.
 12. Олійник О., Солошенко О. Формування громадянської компетентності як провідний вектор діяльності кафедри теорії і методики викладання суспільно-правових дисциплін. *Новий колегіум*. 2024. № 4 (116). С. 93-99.
 13. Паніна Л., Авдимириць Л. Формування громадянської відповідальності як складової громадянської компетентності здобувачів освіти закладу загальної середньої освіти. *Нова педагогічна думка*. 2021. № 3. Том 107. С. 122-126.
 14. Пометун О. Формування демократичних цінностей учнів у навчанні курсу громадянської освіти: погляд сьогодення. *Громадянська компетентність як ключова у формуванні демократичного суспільства України*. Хмельницький: Видавництво ХОІППО імені Анатолія Назаренка, 2023. С. 174-176.
 15. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29 серпня 2024 р. № 1225) URL: <https://mon.gov.ua/news/informatsiine-povidomlennia>
 16. Ратушняк Н. Громадянські цінності в контексті формування демократичного вчителя. *Громадянська компетентність як ключова у формуванні демократичного суспільства України (за матеріалами засідання круглого столу з міжнародною участю)*. Хмельницький: Видавництво ХОІППО імені Анатолія Назаренка, 2023. С. 182-184.
 17. Ремех Т. О. Сутність і структура громадянської компетентності учня нової української школи. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 34-41.
 18. Серова Г. Навчання учнів сталого розвитку в контексті формування громадянської компетентності. *Громадянська компетентність як ключова у формуванні демократичного суспільства України (за матеріалами засідання круглого столу з міжнародною участю)*. Хмельницький: Видавництво ХОІППО імені Анатолія Назаренка, 2023. С. 190-192.
 19. Смагіна Т.М. Громадянська компетентність у контексті особистісного виміру. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка*. 2005. № 25. С. 229-231.
 20. Швидун Л. Т., Іващенко О. В. Формування громадянської компетентності майбутніх педагогів в умовах сучасних українських реалій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2024. № 94. С. 123-129.

Zelenska L., Soloshenko O. Formation of civic competence of higher pedagogical education students: from theory to practice

The article is devoted to the analysis of the theory and practice of forming civic competence in higher pedagogical education students in the organisation of the educational process, research activities, and extracurricular educational work. The relevance of the study is due to the fact that civic competence, its connection with the ideas of democracy, national idea, justice, human rights, has become a priority in the context of Russia's full-scale invasion of Ukraine. The purpose of the study is an attempt to conduct a comprehensive analysis of the theory and practice of forming civic competence in higher pedagogical education of the Faculty of History and Law of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University using a practice-oriented approach. The article highlights the effective practices of forming components of civic competence in applicants for higher pedagogical education majoring in Secondary Education (History and Civic Education) in accordance with the 'Concept of Civic Education Development in Ukraine' within the framework of the educational programmes 'History in Educational Institutions', 'History, Civic Education and Law in Educational Institutions' at the bachelor's and master's levels of H.S. Skovoroda KhNPU. It is proved that the formation of components of civic competence in future teachers of history and civic education is provided by both normative educational components and selective disciplines. The topics of lectures and seminars, which are constructed using the technology of 'learning through research', involve students performing problem-based tasks, preparing reports, presentations, developing projects, conducting oral history research, solving situational problems, participating in discussions, ensuring understanding of the content and acquiring practical skills within the components of civic competence. They are deepened through the inclusion of students in research activities and pedagogical practices. The article focuses on the fact that extracurricular educational work at the Faculty of History and Law of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University has powerful levers for the formation of a conscious, responsible and active patriot of Ukraine.

The authors argue that civic competence is one of the key competences of a modern teacher, whose activities are aimed at effective socialisation of students and preparing them for life in a civil and democratic society.

Key words: critical thinking, teacher, national identity, democratic values, educational component.